

УДК: 811,161,2: 81'44

DOI: 10.31891/2415-7929-2019-18-65-68

ЯНЧИШИН А. М.

Хмельницький національний університет

ДЕНОТАТНО-НОМІНАТИВНА СТРУКТУРА ВЛАСНИХ НАЗВ ТОВАРІВ ЯК СКЛАДНИК УКРАЇНСЬКОЇ ОНОМАСТИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Стаття присвячена вивченню власних назв промислових товарів з погляду назвотворення, систематизації та термінопозначення. Серед товаронімів особливу увагу звернено на термінопозначення найменувань транспортних засобів; пристроїв електронної обробки інформації; власних назв побутових приладів, що використовують для полегшення насамперед домашніх робіт та номінації апаратів, пов'язаних із передачею звуку і зображення.

Ключові слова: аудіовідеонім, комп'ютеронім, сервісмашинонім, товаронім, транспортонім.

YANCHYSHYN A.

Khmelnitsky National University

DENOTATIVE AND NOMINATIVE STRUCTURES PROPER NAMES OF INDUSTRIAL PRODUCTS AS A COMPONENT OF UKRAINIAN ONOMASTICAL TERMINUS SYSTEMS

Tovaronyms are considered to be artificial onyms related to material sphere of human life naming a certain production, i.e. an object intended for trade or exchange. Proper names of material objects play special role in nomination process a significant changes have been observed in the structure related to the increase of the number of nominations competing with each other. It is this fact that gives reason to activate more global research and pragmatonyms as a whole, and, namely, tovaronyms that are considered to be artificial onyms related to material sphere of human life naming a certain production, i.e. an object intended for trade or exchange. In Ukraine, linguists started to research names of machines and devices only in XXI Century, analyzing them simultaneously with studios focusing on other categories of propriatives. Lack of such studios in native linguistics and possibility to reveal certain aspects of contemporary name.

These propriatives include proper names of audio- and video appliances, means of transportation, computeronim, and so called service machines. The audio and video appliances includes the names of tape recorders, radios, video cameras, video players, mobile phones, TVs, cameras. The proper names of transportation are the names cars, military cars, mopeds, bicycles, ships, trains, planes. The computeronim are custom device names for the automatic information processing process. There are names of laptops, printers, scanners. The proper names for air grills, irons, vacuum cleaners, washing machines, juicers, refrigerators, electric kettles, multicookers, toasters, hairdryers this are service machines.

At the same time thus, machine-onyms must be formed and must function by the standards of actual Ukrainian language, which stipulates the need for their standardization and codification.

Keywords: audio- and video appliances, means of transportation, computeronim, service machines nomination

Актуальність дослідження. Більшість ономастів, які звертали увагу на проблеми розробки термінопозначень власних назв та розглядали принципи денотатно-номінативного структурування онімного простору, здійснювали класифікацію відповідно до характеру іменованих об'єктів. Основні напрацювання в цій сфері, принаймні ті, які стосуються періоду ХІХ – першої половини ХХ ст., схарактеризовані, опрацьовані і доповнені у працях В. В. Німчука, О. В. Суперанської, Н. В. Подольської та словнику загальнослов'янської ономастичної термінології. Саме це сприяло дослідженню топонімії, антропонімії та інших класів ономастики, що не засвідчено в роботах стосовно прагматонімії, зокрема і товаронімії. Останнім часом науковці звернули увагу на не новий, але особливий клас номенів в ономастичній науці, який характеризується активним поширенням серед мовців, що пояснюється науково-технічним прогресом. Людина, вивчаючи природу, саму себе, звернула увагу на техніку, яка відіграє важливу роль в житті людини. На сьогодні постала проблема назвотворення, систематизації власних назв промислових товарів та розробки відповідної термінологічної системи, що влилася б у структуру ономастичного простору.

Аналіз останніх джерел. Історія вивчення прагматонімів, зокрема власних назв товарів, пов'язана з іменами таких науковців, як: А. А. Василевський, А. А. Ісакова, З. П. Комолова, І. В. Крюкова, Н. Г. Мордвінова, В. А. Москович, М. Є. Новичихіна, Т. А. Соболева, О. В. Суперанська, Є. В. Трифонова, Н. Л. Шведова, праці яких були присвячені розробці загальнотеоретичних питань із проблем термінопозначення певних денотатів.

В Україні власні назви матеріальних об'єктів почали досліджувати фактично лише у ХХІ ст., причому переважно паралельно зі студіюванням інших розрядів пропріативів. Це, зокрема, стосується робіт Д. Г. Бучка, Ю. А. Грушевської, О. Ю. Карпенко, М. А. Курушиної, М. М. Торчинського, С. О. Шестакової та ін.

Постановка проблеми. Мета нашої наукової розвідки – встановити місце товаронімії, зокрема власних назв промислових товарів у структурі термінологічної системи української ономастичної науки.

Виклад основного матеріалу. До складу товаронімії, зокрема механонімії, входять: номінації апаратів, пов'язаних із передачею звуку і зображення; номінації пристроїв електронної обробки інформації;

власні назви побутових приладів, що використовують для полегшення насамперед домашніх робіт; найменування транспортних засобів.

Аудіовідеоніми (пор. «←лат. *audio* – чую, слухаю» – розм. найменування різноманітного аудіообладнання та аксесуарів звукозапису й звуковідтворення (магнітофонів, магнітних записів, касет і т. ін.)» [3, с. 83]; «←лат. *video* – бачу, дивлюся» – частина складних слів, яка має значення зображальності, візуальної інформації, передавання зображення й т. ін.» [3, с. 139]) – власні назви апаратів, призначених для передачі на відстань звуку і зображення; аудіоплеєр «*Спектр-2*», радіоприймач «*Електроніка*», діапроектор «*Казка*», телевізор «*Славутич*», фотоапарат «*ФЕД*».

До складу аудіовідеонімів входять такі денотати:

- **аудіоплеєроніми** – власні назви малогабаритних апаратів звуковідтворення з дисплеєм та іншими пристроями, змонтованими в пластмасовому корпусі з навушниками, пультом керування («←лат. *audio* – чую, слухаю і англ. *play* – гра») [3, с. 83]: «*Білорусь-303*», «*Спектр*»;

- **відеокамероніми** – номінації портативних телевізійних камер, конструктивно об'єднаних із касетним відеомагнітофоном («<лат. *video* – бачу, дивлюся» [3, с. 139]; «<лат. *camera* – кімната, склепіння < грец. *Kamara* – склеписта кімната» [3, с. 327]): «*АКС-1*», «*Лада-2*»;

- **відеоплеєроніми** – власні назви пристроїв, призначених для запису, зберігання та відтворення відеоінформації («<лат. *video* – бачу, дивлюся»; «[англ. *player* < *play* – проводити в дію» [3, с. 543]: «*Малахіт*», «*Сатурн*»;

- **диктофоновіми** – найменування апаратів для магнітофонного записування й подальшого відтворення людської мови («<лат. *dictare* – диктувати» [3, с. 222]; «<грец. *phone* – звук, голос» [3, с. 719]): «*Гном 007*»;

- **мобітелефоніми** – номінації мобільних телефонів («←[франц. *Mobile* < лат. *mobilis* – рухливий]» [3, с. 461]; «грец. *tele* – далеко» [4, 2006, с. 664]): «*Карпати*»;

- **проектоніми** – найменування проекційних апаратів для демонстрації діапозитивів, діафільмів та інших носіїв на прозорій основі («<лат. *Projector* – той, що кидає вперед» [3, с. 563]): «*Веселка*», «*Вогник*»;

- **радіоніми** – власні назви радіоприймачів («<англ. *radio*, скор. < *radiotelegraphy* – радіотелеграфія» [3, с. 375]: «*Алтай*», «*Зоря*»;

- **радіотелефоніми** – найменування радіотелефонів («<англ. *radio*, скор. < *radiotelegraphy* – радіотелеграфія» [3, с. 375]; «[грец. *tele* – далеко» [3, с. 664]; «<грец. *thone* – звук, голос» [3, с. 719]: «*Гігасет*» (англ. «*Gigaset*»); «*Панасонік*» (англ. «*Panasonic*»);

- **тівіоніми** – власні назви телевізорів («[англ. *TV* – телевізор, телебачення» [3, с. 1102]: «*Весна*», «*Рекорд*»;

- **фотоапаратоніми** – номінації пристрою, що використовуються для отримання та фіксації нерухомих зображень матеріальних об'єктів («<грец. *phos (photos)* – світло» [3, с. 723]: «*Зеніт*», «*Силует*».

Власна назва комп'ютера, допоміжного пристрою, окремого блоку описується терміном **комп'ютеронім** (від «[англ. *computer* < англ. *computare* – рахувати, обчислювати] – пристрій для автоматичного процесу обробки інформації» [3, с. 370]): принтер «*Брозер*», сканер «*Засмага*», сканер «*Зима*».

Складниками комп'ютеронімів, на нашу думку, є:

- **електронбуконіми** – власні назви електронних книг («[англ. *e-book, e-text* – електронна книга]» [Wikipedia, 2018]): «*Ейрбук Сімі ЛайтТач*» (англ. «*AirBookCityLightTouch*»);

- **ноутбуконіми** – номінації портативних персональних комп'ютерів, зокрема і планшетів, у корпусі яких об'єднано дисплей, клавіатуру, вказівний пристрій, акумулятор тощо (від «[англ. *notebook* – записник] [3, с. 488]: «*АсусІбук Е 502*» (англ. «*AsusEeeBook E502*»), «*Леново Джі-50-45*» (англ. «*Lenovo G50-45*»);

- **принтероніми** – найменування пристроїв ЕОМ для друкування комп'ютерно-цифрової інформації («[англ. *printer* < *print* – друкувати]» [3, с. 660]): «*Делл*» (англ. «*Dell*»), «*Епсон*» (англ. «*Epson*»);

- **сканероніми** – власні назви будь-яких пристроїв, призначених для створення зображень певних об'єктів шляхом обробки променів, які відбиваються від поверхні об'єкта або проходять крізь об'єкт (від англ. *Scanner* < *scan* – сканувати)» [3, с. 629]): «*Брозер*» (англ. «*Brother*»), «*Кориця*».

До складу **сервісмашинонімів** (від «[англ. *servise* – служба] – надання послуг для задоволення побутових послуг населення» [3, с. 620]) можна віднести:

- **аерогрильоніми** – найменування пристроїв, що використовуються для смаження («<грец. *aer* – повітря] – повітряний» [3, с. 28]; «<франц. *Griller* – смажити]» [3, с. 191]): «*Вест*» (англ. «*West*»), «*Вімар*» (англ. «*Vimar*»);

- **айроніми** – найменування прасок («[англ. *iron* – праска]» [1, с. 799]): «*Браун Текстиль 7 TiCi 735 TiPi*» (англ. «*Braun TexStyll7 TS 735 TP*»), «*Філіпс Ажур Еліте ЖіСі5036/20*» (англ. «*PhilipsAzurElite GC5036/20*»);

- **арідоніми** – номінації апаратів для сушки овочів і фруктів («[від лат. *arida* – сухий]» [3, с. 21]): «*Термія Н08б*», «*Гореньє*»;

- **вакуоніми** – номінації пристроїв (пилосмоків), які створюють розрідження повітря за допомогою повітряного компресора, що дозволяє їм всмоктувати пил і бруд («[лат. *vacuum* – вакуум, пустота]» [3, с. 128]): «*Буран*, «*Рубін*»;
- **вошероніми** – власні назви електропобутових машин для прання («[від англ. *washer* – прати, чистити]» [1, с. 1548]): «*Агат*», «*Ауріка*»;
- **джусмашиноніми** – номінації приладів для виготовлення соку («[англ. *juice* – сік]» [1, с. 248]): «*Журавлинка*», «*Росинка-106*»;
- **електрооєвеноніми** – власні назви електротермічних пристроїв, що мають закритий робочий простір, у якому здійснюється процес електронагрівання («[від англ. *oven* – піч]» [1, с. 1123]): «*Містері Мот-3325*» (англ. «*Mystery Mot-3325*»), «*Скарлет Ск-Іо93с01*» (англ. «*Scarlett Sc-Ео93с01*»);
- **електрорадоніми** – найменування електричних пристроїв для гоління («[лат. *radet* – голити, голитися]» [3, с. 111]): «*Харків 650*», «*Чайка 2*»;
- **йогуртмашиноніми** – номінації невеликих електричних побутових приладів, які використовуються для приготування в домашніх умовах йогурту, кефіру, сметани, сиру та інших кисломолочних продуктів («[< англ. *yogurt* < турецьк. *yogurt*]» [3, с. 320]): «*Клептонік ІСМ 3594*» (нім. «*Clatronic ІСМ 3594*»), «*Сатурн СТ-ФП851*»;
- **калорифероніми** – власні назви теплообмінних апаратів, у яких повітря нагрівається теплоносієм через поверхню, що їх розділяє («[< франц. *calorifere* < лат. *calor* – тепло, жара і *fero* – несу]» [3, с. 326]): «*Балу*» (англ. «*Ballu*»), «*Делонгі*» (італ. «*Delonghi*»);
- **калькулятороніми** – номінації калькуляторів (від «[англ. *calculator*, лат. *calculatio* – підраховування]» [3, с. 326]): «*В'ятка*», «*Електроніка*»;
- **кулєроніми** – власні назви холодильників (англ. *cooler* – охолоджувач, радіатор, холодильник) [1, с. 67]: «*Дніпро 2М*», «*Норд*»;
- **лебетоніми** – номінації електроприладів для нагрівання питної води («[від лат. *lebetem* – чайник]» [4, с. 76]): «*Арієт*» (англ. «*Ariete*»), «*Кенвуд*» (англ. «*Kenwood*»);
- **міксероніми** – власні назви пристроїв, призначених для механічного перемішування, створення однорідної маси і її тимчасової підтримки різних за складом рідких і сипучих речовин (від «[англ. *mixer* – змішувач < *mix* – змішувати]: «*Аврора*», «*Вітек*» (лат. «*Vitek*»);
- **мінсероніми** – найменування пристроїв для подрібнення м'яса («[від англ. *mincer* – м'ясорубка]» [1, с. 88]): «*Белвар Помічниця КЕМ-П2У/302-01*», «*ГорєньєЕмджи 1600В*» (слов. «*Gorenje MG 1600W*»);
- **мультивароніми** – номінації багатофункціональних побутових кухонних електроприладів з програмним управлінням, призначених для приготування широкого спектра страв в автоматичному режимі («[< лат. *multum* – багато]» [3, с. 469]): «*Молінекс*» (франц. «*Moulinex*»), «*Реймонд*» (англ. «*Redmond*»);
- **скуліоніми** – найменування електромеханічних установок для автоматичного миття посуду («[від англ. *scullion* – посудомийка]» [1, с. 986]): «*Занусі*» (італ. «*Zanussi*»), «*Сіменс*» (англ. «*Siemens*»);
- **тостєроніми** – власні назви пристроїв із живленням від електромережі, призначених для швидкого підсмажування плоских шматків хліба (тостів) («[англ. *toaster* < лат. *panistostus* – підсмажений хліб]» [3, с. 679]): «*Граєф*» (нім. «*Graef*»), «*Петра*» (італ. «*Petra*»);
- **файроніми** – номінації газових плит («[від лат. *fire* – вогонь]» [4, с. 57]): «*Тєрмія*», «*Фаворит*»;
- **фєноніми** – власні назви електричних приладів, що генерують спрямований потік підігрітого повітря («[англ. *fan* < лат. *vannus* – віялка]» [3, с. 706]): «*Русалка*», «*Фєя*».
- «Транспортоніми** – номінації транспортних засобів («[лат. *transportare* – перемішувати, переносити] – 1) галузь економіки, що здійснює перевезення пасажирів і вантажів; 2) перевізні засоби; ... 5) судно військового флоту, що забезпечує кораблі паливом, водою, боєприпасами, харчами тощо; вантажне морське судно цивільного флоту» [7; с. 59]. У свою чергу транспортоніми поділяються на низку підвидів:
- **автотранспортоніми** – номінації автотранспортних засобів: легкових і вантажних автомобілів, автобусів тощо (пор. «[грец. *autos* – сам] – частина складних слів, яка за значенням відповідає словам... 4) «автомобіль», «автомобільний» [7; с. 60]: «*Богдан*», «*Запорожець*».
- **армотранспортоніми** – найменування військових транспортних засобів (від лат. *arma* – «зброя; війна; збройні сили, армія, війська» [7; с. 60]: «*Град*»; «*Катюша*».
- **велотранспортоніми** – власні назви велосипедів (лат. *velox* (*velocis*) – швидкий] – частина складних слів, що відповідає слову зі значенням «велосипедний» [4; с. 135]): велооніми – власна назва велосипеда: «*Україна*»; тандемоніми – денотат на позначення тандема («[англ. *tandem* – розташування низкою, тандем, упряжка цугом]») велосипед з двома ведучими механізмами і двома сідлами, розташованими одне за одним: «*Рapid*» (рос. «*Рapid*»);
- **гідротранспортоніми** – номінації кораблів («[грец. *hydōr* – вода] – частина складних слів, яка за значенням відповідає слову «вода», «водний простір» [4; с. 171]): «*Ракєта*».
- флайтранспортоніми – власні назви транспортних засобів наземного сполучення («[англ. *flight* – політ]») – пристрій для польотів в атмосфері або космічному просторі: «*Вєсєвіт*» [4; с. 386]): «*Оріон*» (англ. «*Orion*») (космічний корабель);
- **волатранспортоніми** – власні назви залізничного транспорту (пор. «[лат. *volatus* – залізниця,

огорожа, поперечка, поруччя, рейка] – дорога з рейковою колією, признач. для пересування залізничного рухомого складу [4; с. 189]: «ЧС-7» – чехословацький;

- **мототранспортоніми** – найменування мотоциклів, мопедів тощо (від «[лат. *moto* – безперервно рухаю] – частина складних слів, яка має значення «моторний», «моторизований» »): «Карпати», «Мураха» (рос. «Муравей»);

- **функціотранспортоніми** – номінації багатофункціональних транспортних засобів для виконання певних робіт (пор. «[лат. *multis* – багато]») – перша частина складних слів, що означає множинність предметів або багаторазовість якихось дій, функцій [4; с. 824] та («[англ. *function* – діяльність, призначення, функція]») – дія зі знач. робити [1; с. 587]: «Дніпро», «Крим», «Салют».

Висновки. Термінозначення власних назв промислових товарів за характером іменованих денотатів, включає загальнотеоретичні поняття, які доповнюють відповідну терміносистему ономастики, також передбачає чітке розмежування номінацій різних груп товаронімії. Відповідні уточнення і доповнення потрібно здійснити як серед інших груп власних назв товарів, так і усього прагматонімікону.

Перспективи використання результатів дослідження. Подальші дослідження термінологічної системи товаронімів сприятимуть не лише ґрунтовному вивченню окремих класів прагматонімікону, але і налагодженню української термінологічної системи в цілому.

Література

1. Англо-український словник / за ред. Є. І. Гороть. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 1700 с.
2. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Словник української ономастичної термінології. – Харків : Ранок-НТ, 2012. – 256 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. П. М. Мовчан, В. В. Німчук. – Київ : Дніпро, 2009. – 1332 с.
4. Сучасний словник іншомовних слів / укл.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – Київ : Довіра, 2006. – 789 с.
5. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
6. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.
7. Янчишин А. М. Власні назви промислових товарів: типологія, походження і функціонування: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Янчишин А. М. – Черкаси : Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького, 2019. – 356 с.

References

1. Anhlo-ukrainskyi slovnyk / za red. Ye. I. Horot. – Vinnytsia : Nova Knyha, 2006. – 1700 s.
2. Buchko D. H., Tkachova N. V. Slovnyk ukrainskoї onomastychnoi terminolohii. – Kharkiv : Ranok-NT, 2012. – 256 s.
3. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoї movy / za red. P. M. Movchan, V. V. Nimchuk. – Kyiv : Dnipro, 2009. – 1332 s.
4. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv / ukl.: O. I. Skopnenko, T. V. Tymbaliuk. – Kyiv : Dovira, 2006. – 789 s.
5. Podolskaia N. V. Slovar russkoї onomastycheskoї termynolohyy. – M. : Nauka, 1988. – 192 s.
6. Torchynskyi M. M. Struktura onimnoho prostoru ukrainskoї movy : monohrafiia. / M. M. Torchynskyi. – Khmelnytskyi : Avist, 2008. – 550 s.
7. Yanchyshyn A. M. Vlasni nazvy promyslovykh tovariv: typolohiia, pokhodzhennia i funktsionuvannia: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova / Yanchyshyn A. M. – Cherkasy : Cherkaskyi nats. un-t im. Bohdana Khmelnytskoho, 2019. – 356 s.

Рецензія/Peer review : 12.09.2019

Надрукована/Printed : 07.10.2019